

Ks. prof. dr hab. dr h.c. mult.

Michał Heller

Nota
biograficzna

— Nota biograficzna

Ks. prof. dr hab. dr h.c. mult. **Michał Heller**

KS. PROF. DR HAB. DR H.C. MULT. MICHAŁ HELLER – to uczonego, kosmolog, filozof i teolog, który w matematycznych równaniach teorii naukowych potrafi dostrzec dzieła sztuki, a wielkich fizyków uważa za genialnych artystów. Sam w swoich licznych książkach i artykułach naukowych z powodzeniem odnajduje się w obu rolach: naukowca-artysty i pisarza-uczonego. Laureat (2008) prestiżowej Nagrody Templetona, wykładowca wielu prestiżowych uniwersytetów amerykańskich i angielskich, jeden z największych Autorytetów moralnych, fundator i dyrektor Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych, powszechnie szanowany i uznany w całym świecie nauki.

Twórczość profesora Hellera od wielu lat fascynuje i intryguje. Jego dorobek naukowy i działalność publicystyczna są nie tylko najlepszym dowodem na to, że nauka i religia wcale nie muszą się wykluczać ani ze sobą konkurować. Potwierdzają również, że wybitny fizyk i matematyk może być wielkim artystą.

To zresztą jedno ze spostrzeżeń prof. Hellera z książki Czy fizyka jest nauką humanistyczną, w której przekonuje on, że wybitni odkrywcy praw fizycznych – jak Newton, Maxwell, Mach czy Einstein – od Szekspira, Michała Anioła czy Beethovena w zasadzie różnią się wyłącznie tym, że swoje dzieła komponują z liczb i równań, nie z nut, li-ter, farby olejnej czy marmuru. Łączy ich umysł artystów. Sam profesor Heller znakomicie pasuje do tego grona. Jest autorem setek artykułów naukowych i wielu publicystycznych, naukę zarówno rozwija, jak i popularyzuje. Jego znanym talentem jest to, że nawet o teorii względności potrafi opowiadać językiem literackim.

Lista napisanych przez profesora Hellera książek ściąga się z listą przyznanych mu nagród i honorowych tytułów. Poza licznymi doktoratami honoris causa oraz Nagrodą Templetona profesor Heller jest m.in. kawalerem Złote-go Krzyża Zasługi i Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, laureatem Medalu św. Jerzego oraz Super Wiktora Specjalnego. W maju 2014 roku Książka Profesor została odznaczona przez Prezydenta Rzeczypospolitej Orderem Orła Białego.

Czytelnikom w Polsce profesor Heller znany jest jako znakomity popularyzator nauki, zwłaszcza fizyki i kosmologii; naukowcom na całym świecie – jako wybitny uczonego, autor setek publikacji. Jest twórcą modelu kosmologicznego wykorzystującego geometrię nieprzemiennej

do opisu zjawisk nielokalnych, które prawdopodobnie występowały w początkowych fazach ewolucji Wszechświata. Profesor Heller, podobnie jak dziesiątki naj-większych umyśłów na całym świecie, od lat pracuje nad połączeniem dwóch najważniejszych teorii fizycznych – Ogólnej Teorii Względności i mechaniki kwantowej. najważniejszych idei stworzonych i propagowanych przez Michała Hellera wymienił trzeba program filozofii w nauce, czyli refleksji filozoficznej prowadzonej nie w całkowitym oderwaniu od nauki (czyli wbrew heglowskiej zasadzie: jeżeli moja teoria sprzeczna jest z faktami, tym gorzej dla faktów), ale w ścisłym kontekście teorii naukowych. Jak inaczej, mawia profesor Heller, rozprawiać o naturze czasu, przestrzeni, przyczynowości, obiektów matematycznych, umyśle, wolnej woli czy języku, jeśli nie analizując to, co udało się ustalić rzeszom naukowców (również tego, co ich teorie zakładają)? Tylko taka refleksja może prowadzić do płodnych wniosków.

Profesor Heller walczy z prymitywnymi wyobrażeniami na temat relacji nauki i religii. Propaguje ideę metodologicznego naturalizmu, zgodnie z którą nauka nie może odwoływać się do bytów nadprzyrodzonych, jeśli chce rzetelnie wyjaśniać zjawiska. Wielu naukowców, a zwłaszcza liczni teologowie lubią łamać tę zasadę, próbując aktualne dziury w naszej wiedzy zapychać interwencjami boskimi. Takie podejście, błędne z filozoficznego, naukowego i teologicznego punktu widzenia, jak przekonuje Heller, pejoratywnie określane jest koncepcją „Boga luk” czy „Boga zapchajdziury” (ang. God of the gaps).

Zdaniem profesora Hellera, istnieją jednak trzy „dziury”, których nauka wypełnić nie potrafi. Dziura ontologiczna: dlaczego istnieje raczej coś niż nic?; dziura epistemologiczna: dlaczego Wszechświat jest racjonalny i może być badany metodami matematycznymi?; dziura aksjologiczna: skąd biorą się uniwersalne wartości? W koncepcji Hellera nie są to osobne zagadnienia – jego zdaniem Wszechświat istnieje właśnie dlatego, że jest racjonalny i matematyczny (daje się badać), a nieracjonalny Wszechświat nie mógłby powstać

Szczególną rolę w myśli profesora Hellera odgrywa matematyka. W jego opinii, obiekty matematyczne są elementami teorii fizycznych, w nich formułowane są prawa fizyki. Matematyka leży zatem u podstaw wszystkich zjawisk. Sama matematyka jest niezależna od człowieka, który się nią posługuje. Matematyk, który dowodzi nowych twierdzeń, nie wymyśla ich ani nie konstruuje – raczej je odkrywa, istniejące w obiektywnej rzeczywistości. Filozofowie nazywają taką koncepcję matematycznym platonizmem.

Warto również podkreślić, że Profesor Heller to także znakomity mówca, o czym wiedzą wszyscy, którym udało się uczestniczyć w Jego wykładzie lub namówić Go na przeprowadzenie wywiadu. Z wielką łatwością przytacza anegdoty z życia uczonych czy artystów, ma również dar niezwykle barwnego przedstawiania historii swojego życia, które nie było przecięz usłane różami.

Żywym pomnikiem Michała Hellera jest ufundowane przez niego i kierowane od samego początku Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych, w którego działalność zaangażo-

wanych są dziesiątki uczonych, głównie z krakowskiego środowiska, choć współpracownicy i uczniowie Hellera rozsiani są na całym świecie. Centrum Kopernika robi to, co przez całe życie robił (i robi nadal) profesor Heller: prowadzi badania, kształci studentów, organizuje konferencje naukowe, popularyzuje naukę przez spotkania z naukowcami, organizację dyskusji, publikacje artykułów popularnonaukowych. Wszystko, oczywiście, w duchu filozofii w nauce.

NAGRODY

- 1987:** Nagroda imienia Włodzimierza Zonna
za popularyzację wiedzy o Wszechświecie
- 1996:** Doktorat honoris causa AGH
Medal Miasta Tarnowa
- 2000:** Wyróżnienie Tarnoviae Merenti
Fundacji im. Hetmana Jana Tarnowskiego w Tarnowie,
Nagroda Naukowa im. Mikołaja Kopernika Fundacji Miasta Krakowa,
przyznana przez Polską Akademię Umiejętności w Krakowie
- 2001:** Nagroda im. Księdza Idziego Radziszewskiego Towarzystwa Naukowego KUL
za rok (2000), za całokształt dorobku naukowego
w duchu humanizmu chrześcijańskiego
Nagroda im. Profesora Hugona Steinhausa
- 2006:** Nagroda Prezesa Rady Ministrów za 2006 r.
za wybitny dorobek oraz osiągnięcia naukowe
Złoty Krzyż Zasługi
- 2008:** Nagroda Templetona John Templeton Foundation,
którą podarował na Centrum Kopernika
Nagroda Krakowska Książka Miesiąca września
za książkę Podglądanie wszechświata (Znak, 2008)
Honorowy Obywatel Miasta Tarnowa

- 2009:** Doktorat honoris causa
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski
- 2010:** Honorowy Obywatel Miasta Ropczyce
Nagroda im. księdza Józefa Tischnera
Doktorat honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
Złoty Feniks (nagroda główna)
- 2012:** Doktorat honoris causa Politechniki Warszawskiej
Doktorat honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego
- 2013:** Złoty Wiktor 2012 (Super Wiktor Specjalny)
Medal św. Jerzego
- 2014:** Nagroda Specjalna w konkursie Popularyzator Nauki
Order Orła Białego za zasługi w nauce
Doktorat honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie
- 2015:** Doktorat honoris causa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
Nagrody Złotej Róży dla najlepszej napisanej po polsku książki popularnonaukowej pt. „Bóg i geometria. Gdy przestrzeń była bogiem”.
- 2016:** Złoty medal „Plus ratio quam vis” Uniwersytetu Jagiellońskiego

Publikacje:

Fizyka i kosmologia

1. 1970: **Wobec Wszechświata**
2. 1974: **Spotkania z nauką**
3. 1976: **Początek świata**
4. 1981: D. J. Raine, M. Heller, *The Science of Space-Time*, Pachart Publishing House, Tucson
5. 1982: *Encountering the Universe*, [transl.:] A. Potocki, [ed.:] G.W. Collins, II, Pachart Publishing House, Tucson

6. 1983: *Ewolucja kosmosu i kosmologii*, PWN, Warszawa
7. 1985: O. Godart and M. Heller, *Cosmology of Lemaître*, (History of Astronomy Series, vol. 3), Pachart Publishing House, Tucson
 - 1996: *Lemaître, Big Bang and the Quantum Universe* (with His Original Manuscript), Pachart, Tucson
 - 2008: *Kosmologia Lemaître'a*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego
8. 1986: *Questions to the Universe – Ten Lectures on the Foundations of Physics and Cosmology*, Pachart Publishing House, Tucson
9. 1988: *Teoretyczne podstawy kosmologii. Wprowadzenie do globalnej struktury czasoprzestrzeni*, PWN
 - 1992: *Theoretical Foundations of Cosmology – Introduction to the Global Structure of Space-Time*, World Scientific, Singapore – London
10. 1991: M. Heller, A. Czernin, *U istokow kosmologii: Fridman i Lemetr*, Izd. Znanie, Moskwa
 - 2005: M. Heller, A. Chernin, *Los origenes de la cosmologia – Friedman y Lemaître*, Editorial URSS – Libros de ciencia, Moscu (przekład z ros.)
11. 1991: *Osobliwy Wszechświat – wstęp do teorii klasycznej osobliwości kosmologicznej*
12. 1993: *Fizyka ruchu i czasoprzestrzeni*, PWN
13. 1994: *Kosmiczna przygoda człowieka mądrego*, Znak
14. 1994: *Wszechświat u schyłku stulecia*, Znak
15. 1995: *Nauka i wyobraźnia*, Znak
16. 1995: *Szczęście w przestrzeniach Banacha*, Znak
 - 1997: II wydanie
17. 1995: *Wieczność – czas – kosmos*, Znak
18. 1996: *Elementy mechaniki kwantowej dla filozofów*, Biblos
19. 2001: *Kosmologia kwantowa*, Prószyński i S-ka, Warszawa
20. 2002: *Początek jest wszędzie. Nowa hipoteza pochodzenia Wszechświata*, Prószyński i S-ka, ISBN 83-7255-127-8
21. 2005: *Some Mathematical Physics for Philosophers*, Pontifical Council for Culture, Pontifical Gregorian University, Vatican City – Rome

22. 2008: *Podglądanie Wszechświata*, Znak
 - 2011: II wydanie, razem z nagraniami Drogami myślących z 2004
23. 2013: *The Causal Universe* (redakcja wspólnie z Georgem F. R. Ellisem i Tadeuszem Pabjanem); CC Press

Filozofia i historia nauki

1. 1980: *Zagadnienia filozoficzne współczesnej nauki – wstęp do filozofii przyrody*, wraz z: M. Lubański, Sz. W. Ślaga; Akademia Teologii Katolickiej (potem UKSW), Warszawa
2. 1980: *Wszechświat i filozofia: szkice z historii i filozofii nauki*, wraz z Józefem Życińskim, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków
3. 1984: *Usprawiedliwienie Wszechświata*
4. 1988: *Wszechświat: maszyna czy myśl? Filozofia mechanicyzmu: powstanie, rozwój, upadek*, wraz z Józefem Życińskim, PTT
5. 1988: *Nowa fizyka – perspektywy trwającej rewolucji* (wydruk), Biblos
6. 1988: *Czy Wszechświat jest indeterministyczny?* (wydruk), Biblos, Tarnów
7. 1990: *Aleksander Koyré – filozoficzna droga historyka nauki* (wydruk), Biblos

8. 1992: *Filozofia świata. Wybrane zagadnienia i kierunki filozofii przyrody*, Znak
9. 1992: *Filozofia nauki – wprowadzenie*, Papieska Akademia Teologiczna (potem UPJPiI), Kraków
10. 1996: *Otwarta nauka i jej zwolennicy*, Biblos
11. 1997: *Uchwycić przemijanie*, Znak
12. 1998: *Czy fizyka jest nauką humanistyczną?*, Biblos
13. 2002: *Czas i przyczynowość*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin
14. 2003: *Jedność nauki – jedność świata*, (redakcja, wspólnie z Januszem Mączką), OBI – Biblos
15. 2004: *Filozofia przyrody: wstęp historyczny*, Znak
 - 2013: wznowienie, Logos Wszechświata. Zarys filozofii przyrody
16. 2004: *Drogami myślących – wykłady o nauce, Wszechświecie i nieskończoności*, 4 płyty CD
 - II wydanie – dołączone do II wydania książki Podglądanie Wszechświata w 2011
17. 2006: *Filozofia i Wszechświat – wybór pism*, Universitas, Kraków
18. 2007: *Człowiek: twór Wszechświata – twórca nauki*, (redakcja wspólnie z Robertem Januszem i Januszem Mączką)
19. 2007: *Elementy filozofii przyrody*, wraz z Tadeuszem Pabjanem, Biblos, ISBN 978-83-733247-0-1
 - 2014: II wydanie, CC Press
20. 2007: *Pojmowalny Wszechświat*, wraz z George'em Coyne'em, Prószyński i S-ka
 - 2008: G. Coyne, M. Heller, *A Comprehensible Universe. The Interplay of Science and Theology*, Springer, New York, pp. XIV+160
21. 2007–2008: *Krakowska filozofia przyrody w okresie międzywojennym*. Tomy I–III (redakcja wspólnie z Januszem Mączką), OBI
22. 2008: *Ostateczne wyjaśnienie Wszechświata*, Universitas
23. 2010: *Matematyczność przyrody*, wraz z Józefem Życińskim, PETRUS
24. 2011: *Filozofia przypadku – kosmiczna fuga z preludium i codą*, CC Press
 - 2012: *Philosophy of Chance. A cosmic fugue with a prelude and a coda*, CC Press

25. 2013: *Filozofia kosmologii*, CC Press

26. 2014: *Granice nauki*, CC Press

Teologia – opracowania naukowe

1. 1981: *Wszechświat i Słowo, Znak*
 - 1986: *The World and the Word – Between Science and Religion*, Pachart Publishing House, Tucson
2. 1983: *Drogi myślących*, wraz z Józefem Życińskim, PTT
3. 1990: *Dylematy ewolucji*, wraz z Józefem Życińskim, PTT
 - 1996: II wydanie, Biblos
4. 1992: *Nowa fizyka i nowa teologia*, Biblos
5. 2002: *Sens życia i sens Wszechświata. Studia z teologii współczesnej*, Biblos
 - 2006: *Der Sinn des Lebens und der Sinn des Universums – Moderne theologische Studien*, Suhrkamp Verlag (przekład: Sven Sellmer), Frankfurt am Main
 - 2010: *The Sense of Life and the Sense of the Universe*, Copernicus Center Press
 - 2013: wznowienie, CC Press
 - 2014: nowe wydanie, oprawa twarda
 - 2015: wydanie kieszonkowe
6. 2003: *Creative Tension*, Templeton Foundation Press, Philadelphia – London
 - 2005: *Michaił Heller, Tworczyjskij konflikt*, Bibliejsko-Bogosławskij Institut, św. Apostoła Andrieja, Moskwa
7. 2012: *Wszechświat jest tylko drogą – kosmiczne rekolekcje*, Znak
8. 2013: *Stworzenie i początek Wszechświata*, wraz z Tadeuszem Pabjanem, CC Press
9. 2015: *Bóg i geometria. Kiedy przestrzeń była Bogiem*, CC Press

Dzieła osobiste, duszpasterskie i inne

1. 1991: *Rozmowy w nocy*, Biblos
2. 1993: *Moralność myślenia*, Biblos
3. 2000: *Rekolekcje*, Znak
4. 2006: *Podróże z filozofią w tle*, Znak
5. 2009: *Jak być uczonym*, Znak
6. 2010: *Pasja wiedzy*, wraz z Józefem Życińskim, PETRUS
7. 2013: *Bóg i nauka - moje dwie drogi do jednego celu*, CC Press
8. 2014: *10:30 U Maksymiliana*, CC Press
9. 2016: *Wierzę, żeby rozumieć* - Michał Heller w rozmowie z Wojciechem Bonowiczem, Bartoszem Brożkiem i Zbigniewem Lianą, Znak&CCPress 2016.